قبضو ڪرڻ، ڪنهن ڪمزور، هيڻي، ناسمجهه، يتيم، بيواهه جي ملڪيت دوکي سان ڦٻائڻ، ظلم ۽ زيادتي، ذخيره اندوزي، رشوت، اڻ برابري ۽ بي انصافي وغيره وڏا ڏوهه يا جرم آهن. اهڙن ڏوهن تي هر ملڪ جي قانون مطابق سزائون مقرر ٿيل آهن.

گناهه ۽ جرم ۾ فرق: گناهه مالڪِ حقيقي جي حڪمن يا مذهبي اصولن جي ڀڃڪڙي جو نالو آهي. جيڪڏهن ڪنهن ماڻهو مالڪِ حقيقي جو حڪم ٽوڙيو آهي ۽ ان ۾ ڪنهن ٻئي انسان جي حقن جي ڀڃڪڙي شامل نہ آهي تہ پوءِ اهو گناهه معافي جوڳو هوندو آهي. بشرطيڪ گناهگار پنهنجي گناهه کي تسليم ڪري، معافي گهري ۽ وري نہ ڪرڻ جي پڪ ڏياري تہ سندس گناهه معاف ٿي سگهي ٿو ڇو تہ مالڪِ حقيقي وڏو مهربان ۽ معاف ڪندڙ آهي.

جڏهن تہ جرم ملڪ يا رياست جي طرفان اصولن جي روشني ۾ ناهيل قاعدن ۽ قانون جي ڀڃڪڙي کي چئبو آهي. ۽ انهي تي سخت سزائون مقرر ٿيل هونديون آهن. هر ڏوهاري کي سزا ملڻ ضروري آهي ڇو تہ جرم جي انهن سزائن نہ ملڻ ڪري ماڻهن ۾ قانون جو احترام ختم ٿي ويندو ۽ ڏوهاري ڏوهه ڪرڻ کان نہ ڊڄندا تنهن ڪري اهي ناقابل معافي هوندا آهن.

دنيا جي مکيہ مذهبن جي مقدس ڪتابن ۾ بيان ڪيل گناهن جا نالا هن ريت آهن:

اسلام ۾ ڪوڙ ڳالهائڻ، لالچ، اجايو مال گڏ ڪرڻ، فخر ڪرڻ، ڪاوڙ، حرص هوس، عيش پرستي، گلا ۽ غيبت، ناشڪري، شراب نوشي وغيره گناهه شمار ٿين ٿا.

مسيحيت ۾ فخر، لالچ، غصو، حسد ۽ ساڙ، هوس، دولت يا ڪاڏي کي وڏيڪ مقدار ۾ گڏ ڪرڻ يا واپرائڻ، شان شوڪت ڏيکارڻ لاءِ ڏيکاءُ ڪرڻ، ڪاهلي، خدائي رحمت کان منهن موڙڻ وغيره گناهه قرار ڏنا ويا آهن.

سناتن ڌرم ۾ هوس، غصو، لالچ، مال ملڪيت ۾ دلچسپي، پاڻ پڏائڻ يا فخر ڪرڻ، حسد ۽ ساڙ، ڪينو، جوا کيڏڻ، ڪاڌي جي شين ۾ ملاوت ڪرڻ، ڪنهن جي عزت کي بري نظر سان ڏسڻ، بد خواهي وغيره گناهه وارا عمل سمجهيا وڃن ٿا.

ٻڌ ڌرم، جين ڌرم ۽ سک ڌرم ۾ بہ مٿي بيان ڪيل برن عملن کي گناهه سمجهيو ويندو آهي.

اهڙي طرح انهن گناهن کي سڀني مکيہ مذهبن ۾ ناجائز ۽ برو عمل قرار ڏنو ويو آهي. هر جرم گناهه نہ هوندو آهي پر جڏهن جرم جي شدت جي جاڻ هجي ۽ اهو جاڻي ٻجهي ڪيو وڃي تہ اهو گناهه ئي هوندو آهي. جيڪو جرم غلطي وچان يا نہ چاهيندي ٿي وڃي تہ انهي کي گناهه سمجهي سگهجي ٿو. ٽيڪس ڏيندڙن جو پئسو زيان ڪرڻ وارو عمل گناهه نہ پر هڪ

ناقابل معافي جرم آهي. ڪو بہ گناهہ جنهن تي موت ڪان اڳ ۾ نہ پڇتائجي تہ اهو عمل شيطاني يا گناهہ ڪبيره تي پوي ٿو ساڳي طرح جنهن برائي کي بار بار دهرايو وڃي يا جنهن ڪم جي مذهبي ڪتابن ۾ سخت سزا ٻڌائي وئي هجي اهو بہ گناهہ ڪبيره سڏبو آهي اهڙو شخص جيڪو اهڙين برائين ڪان پوءِ بہ مالڪِ حقيقي ڪان معافي نہ ٿو وٺي سو مالڪِ حقيقي جي رحمت ڪان پري ٿي وڃي ٿو.

اصل گناهہ انهي نافرماني واري عمل کي سمجهيو وڃي ٿو جيڪو سڀ ڪان اڳ حضرت آدم عليہ السلام ڪان سرزد ٿيو هو. جڏهن پاڻ مالڪِ حقيقي جي منع ڪيل وڻ جو ميوو کاڌو هئائين. انهيءَ نافرماني جي ڪري کيس جنت ڪان ڌرتي تي موڪليوويو هو. اها نافرماني واري جِبلّي عادت سيني انسانن کي ورثي ۾ مليل آهي. انهي کي خانداني برائي بہ سڏيو وڃي ٿو.

اسان سيني کي انهن سيني گناهن ۽ جُرمن ڪان بچڻ گهرجي ۽ "تماڪ نوشي نامنظور" "ڪرپشن نامنظور" سان گڏوگڏ هر سماجي برائي کي بہ نامنظور چوڻ گهرجي.

هن سبق مان معلوم ٿيو تہ:

انسان جي عمل جون بہ حيثيتون آهن هڪ نيڪ ڪم يا چڱايون ٻيو خراب ڪم يا برايون. جڏهن ماڻهو مذهبي پابنديون ٽوڙي ٿو تہ ان کي گناهہ سڏيو ويندو آهي ۽ جڏهن ملڪي قانون جي برخلافي ڪري ٿو تہ ان کي جرم چئبو آهي. جيڪو مذهبي لحاظ ڪان گناهہ ٿئي هوندو آهي. گناهہ جو تصور مذهب طرفان ۽ جرم جو تصور قانون طرفان اچي ٿو ۽ ڪڏهن اهي ٻئي لفظ هڪ ٻئي جي معنيٰ ۾ بہ استعمال ٿيندا آهن. ناحق پرائو مال ڪائڻ، چوري، ڌاڙو، بدڪاري، شراب نوشي، بد عنواني ۽ ڪنهن جي عزت تي حملو ڪرڻ سخت گناهہ آهن. گڏوگڏ ملڪي قانون ۾ انهن تي سزائون مقرر آهن تنهن ڪري اهي جرم بہ آهن. جنهن برائي جي جيتري وڏي سزا اهو اوترو وڏو گناهہ تصور ڪيو وڃي ٿو.

مشق

(الف) هيٺين سوالن جا مختصر جواب لکو:

1. گناهِ ڪبيره ڇا کي سڏجي ٿو؟
2. اصل گناهہ جو مطلب ڇا آهي؟
3. انسان کي "خطا جو گهر" ڇو سڏجي ٿو؟
4. "جرم" گناهہ ڪيئن بڻجي ٿو؟
5. اوهان جي نظر ۾ سماج کي جُرمن ۽ گناهن ڪان ڪيئن بچائجي؟

(ب) هيٺين سوالن جا تفصيلي جواب لکو:

1. گناهه بابت مذهبن جو تصور ڇا آهي؟
2. جرم ۽ گناهه جا فرق بيان ڪريو.
3. اهي ڪهڙا ڪم آهن جيڪي سڀني مذهبن ۾ گناهه شمار ڪيا وڃن ٿا؟

(ج) صحيح جواب جي سامهون (✓) جو نشان لڳايو.

1. جيڪڏهن ڏوهاري کي سزا نہ ملندي تہ سماج ۾:

(الف) قانون جو احترام نہ رهندو (ب) بدامني وڌندي
(ج) ڏوهاري گهٽا ڏوهہ ڪندا (د) اهي سڀ

2. قانون جي برخلافي ڪرڻ جو نالو آهي:

(الف) سياست (ب) جرم
(ج) فرض (د) گناهه

3. گناهِ ڪبيره جو مطلب آهي:

(الف) بار بار برائي ڪرڻ (ب) جنهن ڪم لاءِ مذهب ۾ سخت سزا مقرر هجي.
(ج) جنهن برائي تي ڪو پڇتاءُ نہ هجي (د) اهي سڀ

4. ڪرپشن يا بد عنواني ڪرڻ شمار ٿئي ٿي:

(الف) گناهن ۾ (ب) جُرمن ۾
(ج) گناهِ ڪبيره ۾ (د) اهي سڀ

5. حضرت آدم عليہ السلام کي جنت مان ڪيڏي موڪليو ويو:

(الف) آسمان تي (ب) زمين تي
(ج) عرش تي (د) فرش تي

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

شاگردن ۽ شاگردياڻين کي ٻن گروپن ۾ ورهائي هيٺين عنوانن تي گهرو ڪم ڪري اچڻ لاءِ چيو وڃي ۽ هوم ورڪ ڪلاس ۾ هر هڪ ٻين جي سامهون پيش ڪري.

گروپ: الف	گروپ: ب
جرم ۽ ان جا قسم	گناهه ۽ ان جا قسم
جرم جون مختلف صورتون ۽ سزائون	مختلف مذهبن ۾ گناهه ۽ انهن جي سزا
دنيا جا وڏا جرم	گناهه ۽ ان کان معافي جا طريقا

استادن لاءِ هدايتون

گناهه ۽ جرم جو تصور ذهن ۾ ويهارڻ سان انسان جي ڪردار تي پوندڙ اثرن جو تقابل شاگردن ۽ شاگرديائڻين کي سمجهايو وڃي.

نوان لفظ ۽ انهن جي معنىٰ

لفظ	معنىٰ	لفظ	معنىٰ
خطا	ڀُل، چُڪ، غلطي	حرص	هٻڇ، لالچ
سرزد	ٿي پوڻ، نمودار ٿيڻ	هوس	نفساني خواهش
تهمت	الزام	ڪاهلي	سستي
مروج	رواج ڏنل، هلندڙ	شدت	سختي
ڀڄڪڙي	خلاف ورزي، مخالفت	ڪبيره	وڏي، وڏو
تسليم ڪرڻ	مڃڻ	نافرماني	حڪم نه مڃڻ
ڪرپشن	بدعنواني، رشوت	جِبلّي	اصلي، فطري، پيدائشي

دنيا جا مذهب

تدريسي معيار

هن باب پڙهڻ کان پوءِ شاگردن ۾ شاگرديائڻين مان اميد ڪجي ٿي تہ اهي:

- جاڻي سگهندا تہ جين ڌرم هڪ عالمي مذهب آهي.
- مڃيندا تہ جين ڌرم جي تعليمات دنيا جي ٻين مذهبن کان مختلف نہ آهن.
- سمجهي سگهندا تہ خواهشن کي محدود رکڻ ئي مناسب عمل آهي.
- اهڙي ڪردار جو عملي مظاهرو ڪندا جيڪو هر ڪنهن لاءِ فائديمند هجي.
- چوويهين تيرٿنڪر ڀڳوان مهاوير جي سکيائن کي اپنائي سگهندا.

دنيا جي مکيہ مذهبن ۾ جين ڌرم بہ عالمي مذهب آهي. جيڪو پنهنجي منفرد حيثيت رکي ٿو. هن مذهب جو خاص اصول اهنسا آهي جنهن جو مطلب آهي: ڪنهن بہ ساهواري شيءِ کي تڪليف ۽ ايذائڻ کان بچائڻ، جنهن ۾ ننڍڙن جيت جڻين، ٻوٽن ۽ وڻن کان علاوه جانور توڙي انسان شامل آهن، اهڙي پاپ کان بچڻ لاءِ جين ڌرم جا پوئلڳ گوشت ۽ زمين اندر پيدا ٿيندڙ ڀاڄيون ڪين واپرائين.

هن مذهب جو پيشوا تير ٿنڪر هوندو آهي جنهن جي سکيائن تي هلڻ سان ماڻهن کي ڌرمي سکيائن پوري ڪرڻ ۾ مدد ملندي آهي. انهن مان آخري تير ٿنڪر ڀڳوان مهاوير آهي جيڪو ڌرم لاءِ تپسيا ڪندي ٻاهتر ورهين جي ڄمار ۾ وفات ڪري ويو.

باب جي هن حصي ۾ جين ڌرم ۽ مهاوير جو تفصيلي تعارف شامل ڪيو ويو آهي.

جين ڌرم

(تعارف ۽ اوسر)

سکيا جي حاصلات

هن سبق پڙهڻ کان پوءِ شاگرد ۽ شاگرديا ٽيون هن لائق ٿيندا تہ اهي:

- چاٽي سگهندا تہ جين ڌرم جو بنياد ڪڏهن ۽ ڪٿي پيو.
- سمجهي سگهندا تہ جين ڌرم جا پوئلڳ "جين" سڏبا آهن.
- لفظ "جين" جو اصل ۽ تيرٿنڪر اصطلاح جي معنىٰ ۽ تصور بيان ڪري سگهندا.
- تير ٿنڪرن جو تعداد ۽ نالن جي فهرست جوڙي سگهندا.
- سمجهي سگهندا تہ پهريون تيرٿنڪر رشي ناٿ ڀڳوان وشنو جو اوتار هو.
- ڏگامبر ۽ شويتامبر جينين جو فرق ۽ انهن جي موجوده صورتحال بيان ڪري سگهندا.
- "هر هڪ شيءِ جاندار آهي" ان جو مطلب سمجهائي سگهندا.

جين ازم، جين مت يا جين ڌرم نندي ڪنڊ جو هڪ نرالو ۽ پراڻو ڌرم آهي. جين لفظ جي معنىٰ آهي "فاتح" يا جيتيندڙ يعني جنهن پنهنجو پاڻ کي جيتيو هجي ۽ پنهنجين نفساني خواهشن کي قابو ڪري پنهنجي وس ۾ ڪري ڇڏيو هجي. جين ڌرم جي پوئلڳن کي "جين" ۽ انهن جي عظيم پيشوائن کي جن هن ڌرم جو بنياد رکيو، "تيرٿنڪر" سڏبو آهي. تيرٿنڪر مان مراد اهو عظيم ساڌو آهي. جنهن تمام گهڻين تپسيائن کان پوءِ "مڪمل شعور" حاصل ڪيو هجي. ۽ جيڪو پنهنجي گيان جي پرچار ذريعي ماڻهن کي دنيا جي ماياوي چار مان ٻاهر ڪڍي انهن جو مارگ درشن ڪري يعني نجات جي سڌي راهه ڏيکاري.

جيني پيشوائن جو خيال آهي تہ جين ڌرم ازل کان قائم آهي، وقت بہ وقت هن جي وري وري تجديد ٿيندي رهي ٿي. رُشي ناٿ موجوده وقت چڪر جو باني آهي ۽ مهاوير ورڌمان آخري تيرٿنڪر آهي. هن ڌرم جي چوويهن تيرٿنڪرن مان ڪنهن بہ پاڻ خدا يا ڀڳوان هجڻ جي دعوىٰ نہ ڪئي آهي. انهن پاڻ کي ٻين ماڻهن جهڙو ماڻهو چيو ۽ آتما (روح

جي ڇوٽڪاري لاءِ جنم مرڻ جي چڪر (آواڳون) کان نڪرڻ ۽ ڪرمن کي ناس ڪرڻ جو طريقو سمجهايو.

جين ڌرم جو بنياد اَهنسا واري اصول تي رکيل آهي. هن ڌرم ۾ انسانن، جانورن، جيتن جڻين ۽ پکين جي زندگي کي وڏي اهميت ڏني وڃي ٿي. هر جيني لاءِ لازمي آهي ته هو ڪنهن به قسم جي زندگي رکندڙ وجود کي نه نقصان پهچائي ۽ نه ايذائي. انهي ڪري جيني پنهنجي وات تي پٽي ٻڌندا آهن ته جيئن ڪو جيت سندن وات ۾ وڃي زخمي نه ٿي پئي. اُهي پيرين اُگهاڙا هلندا آهن ته متان جوتن جي هيٺيان ڪو جيت اچي مري نه وڃي. اُهي ماني به ڏينهن جي روشني ۾ پچائين ۽ کائين. ڇاڪاڻ ته رات جو روشني تي جيت اچي ويندا آهن ۽ انهن جي زخمي ٿيڻ يا مرڻ جو امڪان رهندو آهي. جيني ماڻهو ڀاڄي خور آهن. گوشت بلڪل ڪو نه کائن، ويندي ٿوم، بصر ۽ پٽاٽا به نه کائيندا آهن، جو انهن کي زمين مان ڪڍڻ مهل جيتن جي زخمي ٿيڻ يا مرڻ جو انديشو رهندو آهي.

جين ڌرم جي شروعاتي دؤر ۾ ڪو به مندر ڪو نه هوندو هو، پر آهسته آهسته انهن مندر به ٺهرايا ۽ انهن ۾ پوڄا لاءِ تيرٿنڪرن جون مورتيون پڻ رکڻ شروع ڪيون. ”اگم“ ۽ ”تتوارٿ“ جين ڌرم جا مقدس ڪتاب آهن.

جين ڌرم هڪ نرالو ڌرم انهي ڪري آهي جو هن جو هڪ فرقو بلڪل قدرتي لباس ۾ رهي ٿو. هن جو ڌرمي پيشوا به ڪپڙا ڪو نه پائي، ڀيو ته هن ۾ تپسيا ڏاڍي ڪٺن آهي.

جين ڌرم وارا ٿر جي ننگر پارڪر واري علائقي ۾ به رهندا هئا پر اڄ ڪلهه هتي ڪير به نه ٿو رهي پر انهن جون مقدس جايون مندر وغيره اڃان به اتي موجود آهن.

جين ڌرم جي اُوسر ۽ ترقي: جين ڌرم جا چوويهه تيرٿنڪر ٿي گذريا آهن. انهن مان رشڀ ناٿ، آرستا نيمي ۽ پارس ناٿ جو ذڪر ڌرمي ڪتابن ۾ تمام گهٽي تفصيل سان مِلي ٿو. چوويهين تيرٿنڪر مهاوير 569 ق.م ۾ ڌرم جي پرچار شروع ڪئي. هن جي پرچار سان ڪيترا ئي ماڻهو هن جا پوئلڳ بڻجي ويا.

تير ٿنڪر: جين ڌرم جي تير ٿنڪرن جو تعداد چوويهه آهي ۽ سندن نالا هيٺين ريت آهن:

(1). رشڀ ناٿ (2). اجت ناٿ (3). سنڀوا ناٿ (4). ابي نندن ناٿ (5). سماتي ناٿ (6). پدم پريا (7). سپ پرسوا ناٿ (8). چندر پريا (9). پسپادنت (10). سيتلا ناٿ (11). سريادم ناٿ (12). وسو پوجئي (13). وملا ناٿ (14). اننتا ناٿ (15). ڌرما ناٿ (16). سانتي ناٿ (17). ڪنٿو ناٿ (18). اَرا ناٿ (19). مالي ناٿ (20). مُني سُورَتا (21). نمي ناٿ (22). نيمي ناٿ (23). پرسوا ناٿ (24). مهاوير يا وردمان.

چوٿين صدي ق.م ۾ بهار پرڳڻي ۾ سخت ڏڪار پيو. جنهن جي ڪري جينن پنهنجي روحاني پيشوا ڀدر باهو جي اڳواڻي ۾ لڏپلاڻ ڪئي ۽ هندستان جي ٻين علائقن ۾ آباد ٿي ويا. انهي لڏپلاڻ ۾ مگڌ جو راجا چندرگُپت بہ شامل هو. هن پنهنجو تخت ۽ تاج ترڪ ڪري ڇڏيو هو. 12 سالن جي عرصي ڪان پوءِ جڏهن اهي واپس بِهار آيا تہ ڏٺائون سندن غير موجودگي ۾ بہ وڏيون تبديليون اچي چڪيون هيون. ساڌن لاءِ ننگو ٿي رهڻ واري روايت ۾ نرمي اچي ويئي هئي. هاڻي اُهي اچي ڪپڙي جي لانگوٽي ٻڌڻ لڳا هئا. مقدس ڪتابن ۾ ڦيرڦار ڪئي ويئي هئي. اهي تبديليون ڀدرباهو کي پسند ڪو نہ آيون. تنهن ڪري جين مت وارا ٻن فرقن ۾ ورهائجي ويا. (1) ڊگامبر (آسماني لباس وارا يعني اگهاڙا)، (2) شويتامبر (سفيد ڪپڙو ڍڪڻ وارا).

هندو ڌرم / سناتن ڌرم جي مخالفت ۽ ننڍي کنڊ ۾ مسلمانن جي راڄ قائم ٿيڻ سان بہ جين ڌرم ۾ ڪافي تبديليون آيون. اڳي جين ساڌو هڪ هنڌ ڪو نہ ويهندا هئا ۽ گهمندا ڦرندا رهندا هئا. هاڻي اُهي رولاڪيون ڇڏي مندرن ۽ وسندين ۾ رهڻ لڳا.

تيرهين صدي ۾ شويتامبر فرقي وارن پنهنجي سماج کي وري نئين سِر ترتيب ڏنو. انهن واپار کي پنهنجي پيشي طور اختيار ڪيو. اهي هندستان جي مختلف علائقن ۾ وڃي آباد ٿيا. مندرن ۾ مورتي پوڄا جو عمل وڌيو.

سترهين صدي ۾ ڊگامبر فرقي وارن ۾ بہ هڪ اصلاحي تحريڪ هلي جنهن ۾ جين ڌرم جي بنيادي اصولن تي عمل ڪرڻ تي زور ڏنو ويو.

اڄ ڪلهہ جين ڌرم وارا هندستان، آفريڪا، يورپ ۽ آمريڪا ۾ پنهنجي پُرامن رَوين ۽ وڻج واپار جي حوالي سان وڏي ناماچاري رکن ٿا.

هن سبق مان معلوم ٿيو تہ:

جين ڌرم ننڍي کنڊ جو هڪ نرالو ۽ پراڻو ڌرم آهي. جين لفظ جي معنيٰ آهي جيتيندڙ، جنهن پنهنجو پاڻ کي جيتيو هجي ۽ پنهنجين نفساني خواهشن تي ضابطو حاصل ڪيو هجي. هن ڌرم جي پيشوائن کي تيرٿنڪر سڏيو ويندو آهي. هن ڌرم جا چوويهہ تيرٿنڪر ٿي گذريا آهن. جين ڌرم جو بنياد اهنسا تي رکيل آهي. ڪنهن بہ ساهہ واري کي مارڻ يا ايذائڻ مها پاپ سمجهيو ويندو آهي. جين ڌرم جا بہ فرقا آهن. 1. ڊگامبر يعني قدرتي لباس وارا 2. شويتامبر يعني ڪپڙي ڍڪڻ وارا.

جين ڌرم وارا هندستان ۾ وڏي تعداد ۾ رهن ٿا. انهي ڪان سواءِ يورپ، آفريڪا ۽ آمريڪا ۾ بہ رهن ٿا. انهن جو مکيہ پيشو واپار آهي.

مشق

(الف) هيٺين سوالن جا مختصر جواب لکو:

1. جين ڌرم جي شروعات ڪڏهن ۽ ڪيئن ٿي؟
2. جين جي لفظي ۽ اصطلاحي معنيٰ بيان ڪريو.
3. جين ڌرم ۾ تير ٿنڪر جو مطلب ڇا آهي؟
4. جين ڌرم جا ڪيترا گروهه آهن ۽ انهن جون خوبيون بيان ڪريو.

(ب) هيٺين سوالن جا تفصيلي جواب لکو:

1. جين ڌرم جي اوسر ۽ ترقي ڪيئن ٿي؟
2. جين ڌرم جي ڪن ٻه ڏهن تير ٿنڪرن جا نالا لکي وضاحت ڪريو.
3. ”ڊگامبر“ ۽ ”شويتامبر“ جي وضاحت ڪريو.

(ج) صحيح جواب جي سامهون (✓) جو نشان لڳايو.

1. جين لفظ جي معنيٰ آهي:

(الف) جيتيندڙ (ب) گرو
(ج) اڳواڻ (د) ساڌو

2. جين ڌرم جي عظيم پيشوائن کي سڏيو ويندو آهي:

(الف) پيغمبر (ب) اوتار
(ج) تير ٿنڪر (د) رسول

3. جين ڌرم جي تير ٿنڪرن جو تعداد آهي:

(الف) 21 (ب) 22
(ج) 23 (د) 24

4. جين ڌرم جو بنيادي اصول آهي:

(الف) اخلاق (ب) مذهب
(ج) روح (د) اهنسا

5. جين ڌرم ۾ سڀ کان وڏو پاپ هر ساهه واري کي:

(الف) ايذائڻ آهي (ب) پيار ڏيڻ آهي
(ج) ڏڪائڻ آهي (د) ايذائڻ يا مارڻ آهي

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

شاگرد ۽ شاگرديائڻيون جين ڌرم بابت هڪ علمي مذاڪرو منعقد ڪرڻ ڪن، جنهن ۾ مختلف گروپ جين ڌرم جي مختلف ڳالهين بابت مواد پيش ڪرڻ ڪن مثلاً:

گروپ	ڪم
الف	جين ڌرم جو تعارف ۽ ان جا مڪتبِ فڪر
ب	جين ڌرم جا تير ٿنڪر
ج	جين ڌرم جا پيشوا

استادن لاءِ هدايتون

جين ڌرم جي انفرادي حيثيت ڪان شاگردن ۽ شاگرديائڻين ڪي واقف ڪيو وڃي ۽ ان جي موجوده صورتحال بابت ڪين ڄاڻايو وڃي.

نوان لفظ ۽ انهن جي معنیٰ

لفظ	معنیٰ	لفظ	معنیٰ
تير ٿنڪر	روحاني استاد، نجات ڏياريندڙ	لانگوٽو	ڪاڇوٽي، ڌوتيءَ جو ڪپڙو
ساڌو	درويش، سنت	رولاڪي	سيرسفر، گهمڻ ڦرڻ
تپسيا	رياضت، جسماني تڪليف	ناما چاري	شهرت، مشهوري
گيان	علم، سمجهه	پاپ	گناهه، ڏوهه
پرچار	تبليغ	ترڪ ڪرڻ	ڇڏي ڏيڻ
تجديد	نئون بنائڻ	لڏ پلاڻ	هجرت، نقل مڪاني
اهنسا	تڪليف نه ڏيڻ	ڪٺن	مشڪل

مهاوير

سکيا جي حاصلات

هن سبق پڙهڻ کان پوءِ شاگرد ۽ شاگردياڻيون هن لائق ٿيندا ته اهي:

- جين ڌرم جي ”پنجن بنيادي اصولن“ بابت ٻڌائي سگهندا.
- چوويهين تيرٿنڪر (پار اُڪارڻ واري) مهاوير جي شروعاتي زندگي بيان ڪري سگهندا.
- ڄاڻي سگهندا ته ان ڪڏهن، ڪيئن ۽ ڪٿي روحاني روشني حاصل ڪئي.
- سمجهي سگهندا ته جينين جو عقيدو آهي ته ”دنيا مصيبتن ۽ ڏکن جو درياءُ آهي ۽ تيرٿنڪر کين ان کي پار ڪرڻ جو رستو ڏيکارين ٿا.“
- جاندارن جي حواس جي بنياد تي تقسيم کي بيان ڪري سگهندا.
- ڪرم، موکش ۽ ٻين روحاني موضوعن بابت مهاوير جو نظريو ڄاڻي سگهندا.
- سمجهائي سگهندا ته 72 سالن جي عمر ۾ هو بکن ڪاڻ جي ڪري ڇو وفات ڪري ويو.

حياتي: جين ڌرم جي باني مهاوير جو اصل نالو ورڌمان هو. هن جي پيءُ جو نالو سڌارٿ ۽ ماءُ جو نالو تريشلا هو. پاڻ 599 ق.م ۾ بهار جي ضلع ويشالي جي هڪ ننڍي ڳوٺ ڪنڊاگرام جي هڪ راڄ گهراڻي ۾ پيدا ٿيو. پاڻ ننڍپڻ کان ئي ڏاڍو ذهين ۽ ماءُ پيءُ جو فرمانبردار هو.

پاڻ جڏهن جوان ٿيو ته سندس شادي يشودا نالي هڪ راڄڪماري سان ٿي. جنهن مان کيس هڪ ڌيءُ ڄائي جنهن جو نالو پريا درشنا هو. ٽيهن ورهين جي ڄمار تائين هن عيش ۽ آرام واري زندگي گذاري. پر پوءِ محل واري سکي زندگي ترڪ ڪري ڇڏيائين، پاڻ هڪ ساڌو بڻجي سخت تپسيا ڪرڻ جي لاءِ جهنگ ڏانهن روانو ٿي ويو. ٻارهن سال بي لباسي واري حالت ۾ جهر جهنگ ۾ گهمندو رهيو. هن عرصي دوران کيس تمام گهڻا ڏک ڏاکڙا سَهڻا پيا. پر هو سخت تپسيا ۾ محو رهيو ته جيئن کيس پنهنجي جسم ۽ روح تي ضابطو حاصل ٿئي. جڏهن کيس يقين ٿي ويو ته کيس پنهنجو پاڻ تي ضابطو حاصل ٿي چڪو آهي تڏهن هو سماجي زندگي ڏانهن موٽي آيو ۽ ڌرمي پرچار شروع ڪري ڏنائين. پاڻ ماڻهن کي ٻڌايائين ته اُهي

ڪهڙي طرح جنم مرڻ جي چڪر يعني آواگون کان ڇوٽڪارو حاصل ڪري سگهن ٿا. ڇاڪاڻ ته انهن جي زندگي خوف، ڏکن ۽ تڪليفن سان ڀريل آهي. اُهي ڏک ۽ تڪليفون انهن کي اصل سچ کان لاعلمي جي ڪري ڪيل ڪرمن جي ڪري ملن ٿيون. انهن کي مرڻ کان پوءِ به نرڳ ۾ گذارڻو پوي ٿو يا گهٽ درجي جي جُوٽين ۾ گذارڻو پوي ٿو.

مهاوير پنهنجي عمر جا آخري ٽيهه سال روحاني آزادي جي ابدي سچ جي پرچار ۾ گذاريا. پاڻ هندستان جي ڪجھ حصن ۾ پيرين اُگهاڙي ۽ بنا ڪپڙن جي سخت ترين مُندن ۾ هلندو رهيو ۽ انهن ماڻهن سان ملندو رهيو جيڪي ڪيس ٻڌڻ لاءِ ايندا هئا. هن جي پرچار سان لکين ماڻهو جين ڌرم جا پيروڪار بڻجي ويا.

مهاوير ٻاهتر سال ۽ ساڍا چار مهينا ڄمار ماڻي. هن 527 ق.م ۾ ڏياري جي ڏينهن پاواپُري ضلع نالندا بهار ۾ نرواڻ حاصل ڪيو.

بنيادي سکيائون: مهاوير جي سکيائن مطابق هر جين ساڌو توڙي عام ماڻهو کي هيٺيان پنج عهد ڪرڻ گهرجن:

1. **اهمشه (اَهنسا يا عدم تشدد):** ڪنهن به ساهه واري کي پنهنجي سوچ، زبان يا عمل سان ايذائڻ نه گهرجي. هي جين ڌرم جو وڏي ۾ وڏو عهد يا اصول آهي، جنهن تي هر جيني سختي سان عمل ڪري ٿو.
2. **ستيه (سچائي):** سدائين سچ ڳالهائڻ گهرجي. اهڙو ڪو به گفتو واتان نه ڪڍڻو آهي جيڪو سچ نه هجي. ڪا به اهڙي ڳالهه قبول ڪرڻي نه آهي جنهن جو بنياد ڪوڙ تي هجي.
3. **اَستيه (چوري ڪرڻ):** چوري ڪرڻ مها پاپ آهي. ڪنهن جو به حق ڪسي اُن تي قبضو ڪرڻ نه گهرجي. حق حلال جي روزي ڪمائڻ گهرجي ۽ ٻين جا حق ڦٻائڻ نه گهرجن.
4. **برهمچريه (پاڪ دامني):** پاڪائي واري زندگي بسر ڪرڻ گهرجي. نفساني خواهشن کي قابو ۾ رکڻ گهرجي.
5. **اپريگره (لاتعلقي):** مادي لذتن کان پري رهڻ گهرجي. ضرورت کان وڌيڪ ڪا به شيءِ نه رکڻ گهرجي ۽ نه ئي گهڻو مال گڏ ڪرڻ جي عادت رکجي. جيڪڏهن وڌيڪ ڪمائي ته اها دان ڪري ڇڏڻ گهرجي.

انهن عهدن يا اصولن تي عمل ڪرڻ کان سواءِ هر جيني کي غصي، فخر، اَناپرستي، ٺڳي، دوکي بازي، هَوس ۽ لالچ کان پري رهڻ گهرجي.

مهاوير جي سکيائن جين ڌرم جي پوئلڳن جي رهڻي ڪهڻي تي تمام گهڻو اثر وڌو. سندس سکيائن جي اثر ڪري هر جيني اهنسا واري اصول تي پوري طرح عمل ڪري ٿو.

جينين ۾ ورت (روزو) رکڻ جو رواج بلڪل گھڻو آهي.

هن سبق مان معلوم ٿيو ته:

جين ڌرم جي چوويهين تيرٿنڪر مهاوير جو اصل نالو ورڌمان هو. پاڻ 599 ق.م ۾ بهار ۾ پيدا ٿيو. ٽيهن ورهين جي ڄمار تائين پاڻ عيش ۽ آرام واري زندگي گذاريائين. پر پوءِ محل جي زندگي تياڳي تپسيا لاءِ جهنگ ڏانهن روانو ٿي ويو. جهنگ ۾ پورا ٻارهن سال ڪٺن تپسيا ڪرڻ کان پوءِ هن ڌرم جي پرچار شروع ڪئي. پاڻ ٽيهه سال ابدي سچ جي پرچار ۾ گذاريائين ۽ ٻاهتر ورهين جي ڄمار ۾ 527 ق.م ۾ نرواڻ حاصل ڪيائين.

مهاوير جي سکيائن موجب هر جيني لاءِ اَهنسا يعني ڪنهن ساهه واري کي نه ڏکوئڻ، سچائي تي هلڻ، ڪنهن جو به حق نه ڦٻائڻ، پاڪ دامني واري زندگي گذارڻ ۽ ضرورت کان وڌيڪ ڪا به شيءِ نه رکڻ جي اصولن تي عمل ڪرڻ ضروري هوندو آهي. هن جي سکيائن جو جينين جي عام زندگي تي تمام گھڻو اثر ٿيو.

مشق

(الف) هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

1. مهاوير ڪڏهن ۽ ڪٿي پيدا ٿيو؟
2. هن گھڻا سال جهنگ ۾ تپسيا ڪئي؟
3. هن نرواڻ ڪڏهن ۽ ڪٿي حاصل ڪيو؟
4. مهاوير جي وڏي ۾ وڏي سکيا ڪهڙي آهي؟
5. مهاوير جي سکيائن جو جينين جي عام زندگي تي ڪهڙو اثر پيو؟

(ب) هيٺيان خال ڀريو:

1. مهاوير جي پيءُ جو نالو __________ هو.
2. مهاوير جي چوڻ موجب ماڻهو کي ڏک ۽ تڪليفون __________ جي ڪري ملن ٿيون.
3. مهاوير __________ سال ۽ __________ مهينا ڄمار ماڻي.
4. پاڪ دامني رکڻ ۽ نفساني خواهشن کي قابو ۾ رکڻ کي __________ چئبو آهي.
5. جينين ۾ __________ رکڻ جو رواج تمام گھڻو آهي.

(ج) صحيح جملي جي پويان ” ✓ “ نشاني ۽ غلط جملي جي پويان ” ✗ “ نشاني لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
1. مهاوير هڪ غريب گهراڻي ۾ پيدا ٿيو.		
2. هن کي ڪٿن تپسيا سان پنهنجي جسم ۽ روح تي ضابطو حاصل ٿي ويو هو.		
3. اهمشہ جي معنیٰ ساهه وارن تي ظلم ڪرڻ آهي.		
4. هن جي سکيا موجب هر جيني کي تمام گهڻي ملڪيت رکڻ گهرجي.		
5. جينين کي وڌيڪ ڪمايل دولت دان ڪري ڇڏڻ گهرجي.		

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

- شاگرد ۽ شاگردياڻيون پاڻ ۾ ٽي گروپ ناهن، هڪ گروپ مهاوير جي پهرئين 30 سالن جي حياتي، ٻيو گروپ جهنگ ۾ 12 سالن جي ڪٿن تپسيا ۽ ٽيون گروپ سندس جمار جي آخري 30 سالن دوران ڌرم جي پرچار ڪرڻ بابت پڙهي اچي پئي ڏينهن ڪلاس اندر پاڻ ۾ بحث مباحثو ڪن.
- ”مهاوير جي سکيائن جو عام جينين جي زندگي تي اثر“ تي هڪ مضمون لکن.

استادن لاءِ هدايتون

مهاوير جي زندگي بابت نهيل ڪا به ڊاڪيومينٽري جيڪا سندس پوري زندگيءَ ۽ خدمتن جي عڪاسي ڪندڙ هجي ان بابت شاگردن ۽ شاگردياڻين کي نشاندهي ڪئي وڃي ته اها ڏسي جاچ حاصل ڪن.

نوان لفظ ۽ انهن جي معنيٰ			
لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
مهاوير	وڏو سورمو، بهادر	ضابطو	ڪنٽرول، انتظام، بندوبست
ڪرمن	عملن، ڪرتي	مها پاپ	وڏو گناهه
نَرڳ	جنهن ڌرم موجب دوزخ جو نالو	گفتو	ٻول
جُوڻين	حياتي	ورِت	روزو
نرواڻ	ڇوٽڪارو	پيروڪار	پوئلڳ
دان	خيرات	تجديد	وري نئين سِر بحال ڪرڻ
محو	مشغول، خيالن ۾ گُم		